

MOLIYAVIY NATIJALARNI AUDIT QILISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Ravshanov Shohjahon Alisher o'g'li

SamISI, "Buxgalteriya hisobi va menejment" fakulteti

mutaxassisligi bakalavr

Zaripova Sayoxat

SaISI, "Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi" kafedrası

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada moliyaviy natijalarni nazorat qilishning asosiy turlari ko'rib chiqiladi. Auditorlik firmalarining "nou-xau" deb hisoblangan auditorlik tekshiruvlarini tashkil etishning eng yangi usullari ishlab chiqildi va auditda zamonaviy usullardan foydalanish samaradorligi oqlandi.*

***Kalit so'zlar:** ichki nazorat, tashqi audit, moliyaviy natijalar, ichki zaxiralarni aniqlash va ulardan foydalanish tizimlari.*

***Аннотация:** В данной статье рассмотрены основные виды контроля финансовых результатов. Разработаны новейшие методики организации аудиторских проверок, которые считаются «ноу-хау» аудиторских фирм и обоснована эффективность использования в аудите современных методов.*

***Ключевые слова:** аудит; внутренний аудит; разработка; механизм.*

***Abstract:** This article discusses the main types of control of financial results. The latest methods of organization of audits have been developed, which are considered to be the "know-how" of audit firms and the effectiveness of using modern methods in the audit has been substantiated.*

Keywords: *internal control, external audit, financial result, systems for identifying and using internal reserves.*

Iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlar nazoratning funktsiyalari va usullariga ta'sir ko'rsatadi, yangi tarmoqlar va sohalar yuzaga keladi. Moliyaviy natijalarni nazorat qilish va hisobotda aks ettirish nuqtai nazaridan, samarali nazoratning ikkita asosiy turi ajratiladi: ichki boshqaruv va tashqi audit. Ichki nazoratni o'rganish shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda yirik korxonalarda byudjetlashtirish va byudjet nazorati ishlab chiqilgan bo'lib, ular rejali-normativ nazorat usulining rivojlangan shaklini tashkil qiladi. Ichki buxgalteriya hisobi va nazorat maktabi buxgalteriya hisobining normativ-tekshirish shakli metodologiyasining rivojlanishida ma'lum yutuqlarga erishdi. Kelajakda bu texnikaning takomillashuvi bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar juda muhim va samarali bo'lishi kutilmoqda.

Ichki nazoratni tashkil etishda korxonalarining moliyaviy hisobotlaridagi daromad va xarajatlarni nazorat qilish va ularning moliyaviy natijalarini aks ettirish alohida o'rin tutadi. Xo'jalik hisob-kitoblarining nazorati qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi va motivatsiya jarayonini yaxshilaydi. Shu bilan birga, byudjetlashtirish va byudjet nazoratini xo'jalik hisob-kitoblari asosida amalga oshirish mehnat va moddiy resurslarning qo'shimcha xarajatlarini talab qiladi. Shuning uchun, bu jarayonni tashkil etish uchun korxonada boshqaruv tizimining barcha darajalarida aniq reja ishlab chiqilishi zarur. Bu reja bo'limlar, filiallarga o'zaro ta'sir qilishni ta'minlashi kerak, va ayniqsa buxgalteriya xizmatlari, moliyaviy va iqtisodiy xizmatlar uchun muhim o'rin tutadi.

Byudjet nazorati xo'jalik hisob-kitoblari asosida samarali ishlash uchun korxonaning hisob-kitob siyosatining o'ziga xos tizimi zarur. Dastlabki hisob-kitoblar va hujjat aylanishi, registrlar va ichki hisobotlarni shakllantirish, alohida ob'ektlar uchun hisob-kitob qilish usullari aniq ko'rsatilgan tizim orqali amalga oshirilishi

mumkin. Bunday nazorat shakli hisobot ma'lumotlarining keng iste'molchilariga, ya'ni mustaqil auditorlarga kerakli axborotni taqdim etishga imkon beradi.

Moliyaviy hisobot auditining natijalari menejerlar, egalar, kreditorlar, investorlar va soliq organlari tomonidan ishlatilishi mumkin. Biroq, turli hisobotlarni standartlashtirish va yakuniy moliyaviy natijalarni aniqlashning yagona usulini qo'llash zarur bo'ladi. Amalda, buxgalterlar davlat soliq xizmati uchun hisobot tayyorlashda asosiy vazifani bajaradi. Bu xolda, korxonaning buxgalteriya siyosatini umumiy qabul qilingan tamoyillarga asoslangan holda tashkil etish muhimdir. Xususan, daromadlarni va xarajatlarni tan olish, moliyaviy natijalarni shakllantirish metodologiyasida muayyan uslublarni tanlash zarur

Soliq siyosati va buxgalteriya hisobi o'rtasidagi aloqalarni yaxshilash va hisobotlarni shakllantirishda aniqlikni ta'minlash uchun aniq davlat pozitsiyasi talab qilinadi. Buxgalteriya siyosatining tashkil etilishida mikro darajadagi rasmiy, axborot va uslubiy qismlarning alohida ajratilishi kerak. Bu muammolarni hal etish uchun aniq va tizimli yondashuvni ishlab chiqish zarur.

Umuman olganda, muammoning asosiy mazmuni auditorlik firmalarining "nou-xau" deb ataladigan auditorlik tekshiruvlarini tashkil etishda yangi va samarali usullarni ishlab chiqish, zamonaviy yondashuvlar, shu jumladan auditorlik namunasini tanlashni asoslashga qaratilgan. Bu esa xo'jalik hisob-kitoblari, ishlab chiqarish resurslari va moliyaviy faoliyatni samarali boshqarish natijasida erishiladigan iqtisodiy samaradorlikka bog'liqdir. Ichki zaxiralarni shakllantirish va ularni optimallashtirishning iqtisodiy muhitini yaratish jarayoni moliyaviy faoliyatning samaradorligi va uning turli tashkiliy, huquqiy va boshqaruv omillariga bog'liq.

Ichki zaxiralarni aniqlash va ulardan foydalanish tizimining samaradorligi omillarning ichki zaxiralar samaradorligiga ta'sirini va ularning amaliy natijalarini hisobga olishga bog'liqdir. Axborot tizimi mexanizmida ichki zaxiralarni aniqlash va

ulardan foydalanish tizimi ma'lum darajada sifatli va tizimli ko'rsatkichlar orqali amalga oshiriladi, bu esa ma'lum jarayonlar, hodisalar va tendentsiyalarni axborot bilan ta'minlashni taqozo etadi. Bu, o'z navbatida, mavjud ichki zaxiralarni aniqlash va ulardan samarali foydalanish uchun zarur bo'lgan mexanizmlarni to'liq va batafsil o'rganish zaruratini yuzaga keltiradi. Shuningdek, ma'lumotlarning ishonchligi tasdiqlanishi kerak bo'lgan muammolarni ko'rsatadi.

Yangi ilmiy nashrlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tanlovlarni qo'llash auditorlarning samarali ishlashiga yordam beradi va ularning xulosalarini to'g'ri asoslash imkonini beradi. Xalqaro auditorlik amaliyotida eng yirik kompaniyalar asosan "konveyer nazorati"ni qo'llashadi. Bu esa parametrik bo'lmagan statistikani, ya'ni dinamik standartlarni sintez qilish va ichki zaxiralarni aniqlashni baholashga asoslangan.

Ushbu metodika auditorlik tekshiruviga, ya'ni hujjatlar, biznes-operatsiyalar, balanslar va hisob-kitoblar bilan ishlashga asoslanadi va tanlangan kuzatuvni doimiy tekshiruv bilan almashtirishga imkon beradi. Shu bilan birga, umuman olganda auditor butun tizimni, lekin uning ayrim qismlarini aniq tekshiradi. Tanlangan kuzatishni to'g'ri tashkil etish auditorlik dalillarining ishonchligini ta'minlaydi va auditor butun jamiyat haqida o'z xulosalarini tuzishi mumkin.

Namunaning muhim xususiyatlarini aniqlashda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bular: tanlangan kuzatishning qisqartirilgan nomi, ma'lumotlarni tanlash va tahlil qilish usullari va tanlangan to'plamning o'ziga xos xususiyatlaridir. Auditor odatda oddiy namunani ishlatadi, ammo bu ham auditorlik dalillarini oqlashga yordam beradi. Statistik namunalar, albatta, hujjatlarni to'liq tekshirish bilan solishtirganda yuqori samaradorlikka ega.

Auditda turli usullar qo'llaniladi, xususan miqdoriy va sifatli usullar. Xalqaro audit amaliyotida miqdoriy va sifatli kuzatuvlarni birlashtirish usuli qo'llaniladi. Biz birinchi marta ichki zaxiralarni aniqlash va ulardan foydalanish tizimining

rivojlanishini baholash uchun statistik metodlarni o'rganishda auditorlik namunasining rolini aniqlashga harakat qildik. Tadqiqotlar auditorning ichki zaxiralarni aniqlash va ulardan foydalanish tizimining ishlash natijalarini skaler baholashini amalga oshirish imkoniyatini ko'rsatadi.

Bu metodologiya yordamida auditorlik guvohnomalariga yangi mazmun kiritilishi mumkin. Auditor maksimal ichki zaxiralarni aniqlash va ulardan foydalanish bo'yicha strategik audit o'tkazishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining —Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi qonuni. Toshkent sh., 2021-yil 25-fevraldagi O'RQ-677-sonli. <https://lex.uz/docs/5307886> .

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi 2020 yil uchun eng muhim ustivor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojatnomasi. <https://kun.uz/uz/99444746>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi qarori. Toshkent sh., 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611 sonli. <https://lex.uz/docs/4746047>.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining —O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori. Toshkent sh., 2018 yil 3 iyuldagi PQ-3832 sonli. <https://lex.uz/docs/3806053>.

5. Международные стандарты аудита : учебник для вузов / М-во образования и науки РФ. — М. : Дашков и К, — 2013. — 199 с.

6. Международные стандарты аудита : учеб.: практикум для студ. вузов, бакалавров, магистров / под. ред. Ж. А. Кеворковой, Учеб.-метод. отдел. — М. : ЮРАИТ, — 2014. — 458 с.

7. Подольский, В. И. Аудит : учеб. для вузов / В. И. Подольский, А. А. Савин. — М-во образования РФ. — М. : Юрайт, — 2011. — 605 с.

8. Ihamov Shavkat Islamovich. Amaliy audit. Darslik. -T.: Iqtisodiyot, 2011. - 365 b. 9. Do'smurotov R., Fayziyev Sh., Qo'zdiyev I, Avloqulov A., Po'latov G'. Audit. O'quv qo'llanma. II qism. – T.: —IQTISOD-MOLIYA||, 2008, 176 b.